

Meszlényi Antal

AZ I. VATIKÁNI ZSINAT ÉS MAGYAR RÉSZTVEVŐI

Az 1965. december 8-án befejeződött II. vatikáni zsinat lefolyásáról bárki bőségesen tájékozódhatott katolikus sajtónkból, ezzel szemben elődje, az I. vatikáni zsinat, eléggé elmosódott a köztudatban. Ennek oka lehet, hogy nincs időtálló és színvonalas feldolgozásunk róla. *H. Manning* bíboros angol eredetijének magyar fordítása, *A Vatikáni Zsinat hű története* (1878), teljesen elavult, *Th. Grandérath* műve, a *Geschichte des Vatikanischen Konzils* szintén 60 esztendőre tekinthet vissza. *Butler-Lang* könyve, *Das Vatikanische Konzil* (1933) már frissebb, de inkább csak szakemberek ismerik. Innen van, hogy a legtöbben alig tudnak erről a zsinatról mást, mint azt, hogy *IX. Pius* itt mondta ki a pápai tévedhetetlenség dogmáját.

Abban az időben Európa kultúrvilága kevés kivétellel a felvilágosodás szellemében fennen hirdette az ész mindenhatóságát. Akik életszemléletüket még elismerték kereszténynek, azt is nagyrészt természettudományos filozófiával hangolták át. *Renan* és *Strauss* nagyban hatottak reájuk. Ez a beállítottság újabb támfalakat épített a régóta kísértő „regalizmus” elméletének és gyakorlatának, amely a franciáknál a gallikánizmus, a németeknél a febronianizmus, a Habsburgok országaiban, tehát nálunk is, a jozefinizmus néven vált ismertté. Lényegileg mindegyiknek az volt a törekvése, hogy az egyházat az államhatalom alá hajtsa, a pápák közvetett és közvetlen joghatóságát a koronás főekkel szemben gyengítse s ahol lehetséges, meg is szüntesse. Ezzel párhuzamosan folyt az egyházi állam területének csökkentése, s mire az I. vatikáni zsinat kapunyitásához érkezett, az olasz egység harcosai már Róma előtt álltak, majd 1870. szeptember 20-án ezt is bekebelezték az új királyságba.

Az államhatalmak és a közszellem ellene fordultak a pápa egyházfői elsőségének is. A tiszteletbelit még megadták volna neki, de a joggyakorlás vonalán már egyenrangúsították a többi püspökkel. Érvényesíteni iparkodtak a régebbi „concilium supra papam” elvét is, vagyis azt, hogy a zsinat fölötté áll a pápának. Támadták az egyház erős centralizmusát és a decentralizáció mellett kardoskodtak. (Ezt a püspöki kollegialitás kimondásával a II. vatikáni zsinat nagyrészt megvalósította.) A Szentszék védekezésül bevezette az ún. rezervációkat, ami abból állt, hogy alaposan leszűkítette a püspöki joghatóságot.

Ezek és más hasonló mozzanatok magyarazzák *IX. Pius* pápának sok olyan lépését, amelyek miatt „autokratának” nyilvánították. Egyik ilyen lépése volt, hogy 1854. december 8-án a legünnepélyesebb külsőségek közt saját személyében mondta ki *Mária* szeplőtelen fogantatásának dogmáját, mikor is megvádolták, hogy az egyetemes zsinatok hatáskörét ruházta magára. További meglepetést hozott az 1864-es év, amelynek december 8-án kiadta a *Quanta Cura* enciklikát és a hozzáfűzött *Syllabus*-t. Ezekben összefoglalta korának vallási, tudományos, politikai és gazdasági tételeit s azokból 80-at ítelt el. Ezzel — mint mondogatták — az ún. modernizmusra mért meg nem érdemelt csapást. *Karl Rahner* szerint ha időhöz kötötnen el is lehet ismerni ennek az eljárásnak indokoltságát, manapság már az a felfogás, hogy másként kell eljárni az ilyen esetekben.

Ezek után került sor az I. vatikáni zsinat összehívására. Két nappal a kettős kárhóztató irat kibocsátása előtt, *IX. Pius* konzisztóriumra hívta

össze kuriális bíborosait és a legszigorúbb titoktartás mellett közölte velük, hogy egyetemes zsinatot készül egybehívni. Teszi ezt azért is — jelentette ki —, mivel az ellentábor egyre gyakrabban hangoztatja egy zsinat szükségét az időszzerű problémák megvitatása céljából. A bíborosok többsége helyeselte a pápa tervét, csupán néhányan érveltek ellene a nyugtalan idők veszélyességével. A pápa a következő év elején már ki is nevezte azt a hat bíborosból álló „vezérbizottságot”, amelynek feladata lett, hogy néhány megbízható prelátus közreműködésével megtegye az előmunkálatokat. IX. Pius a két apostolfejedelem, Szent Péter és Pál vértanúságának 18 százados évfordulóján, 1867-ben hozta elhatározását a világ tudomására. A jubileumon több mint 500 püspök vett részt, hazánkból *Simor* János hercegprímás, esztergomi és *Haynald* Lajos kalocsai érsek vezetésével 5 püspök és számos prelátus. Örömmel fogadták a pápa bejelentését s a következő év június 29-én meg is jelent az *Aeterni Patris* szavakkal kezdődő bulla, amely a zsinat megnyitását 1869. december 8-ra, Szeplőtelen Fogantatás ünnepére tűzte ki.

A bulla nem tartalmazott részletes programot, csupán általánosságban utalt arra, hogy szembe kell fordulni azokkal a közkeletű téveszmékkel, amelyek bomlasztják az egyház és a keresztény állam alapját s ki akarják oltani a hit világosságát. Közölte a bulla, hogy a katolikus tantételek védelmére és szabatos kifejtésére több hittételt kell meghatározni, köztük egy olyat is, amely a pápa fő- és teljes hatalmát írja körül. Kifejezetten még nem volt szó ebben a tévedhetetlenségről, a *Civiltà Cattolica* azonban 1869 elején már jelezte, hogy a pápai tévedhetetlenséget is dogmaként kívánják kimondani.

Viharos előzmények után

A hír nagy feltűnést keltett mindenütt és csakhamar megszólaltak a terv ellenzői is. A német püspöki kar 15 tagja kérte a pápát, hogy ejtse el szándékát. A bajor kormány államközi diplomáciai lépésre gondolt, hogy megakadályozza a kérdés napirendre tűzését. *Ignaz von Döllinger*, a neves teológus, egyháztörténész és egyházpolitikus a zsinat előestéjén „Janus” fedőnév alatt *Der Papst und das Concil* címmel könyvet adott ki, amelyben szenvedélyesen támadta a pápai tévedhetetlenséget, s mellesleg IX. Pius személyét sem kímélte. (Döllinger, mint tudjuk, a dogma kimondása után elhagyta az egyházat és „ókatolikus” névvel külön vallásközösséget alapított.) Hasonló esetek másutt is történtek. Nálunk a pesti teológia egyik tanára, az orientalista és biblikus *Hatala* Péter intézett ellene sorozatos támadásokat a *Szabad Egyház* című lapban.

A megindult vitában azonban keletkeztek ellenpólusok is. Németországban *J. Hergenrother* würzburgi tanár „Anti-Janus” néven állt ki párviadalra Döllingerrel. A német püspöki kar fuldai konferenciája a híveket azzal a nyilatkozatával igyekezett megnyugtani, hogy a készülő zsinaton semmi olyasmi nem fog történni, ami ellenkezik a Szentírással és az apostoli hagyományokkal. Franciaországban ugyanilyen viharellenzőként lépett fel *L. Veuillott*. Angliában a vele egyívású *W. Ward* kelt a pápai tévedhetetlenség védelmére. A hév olykor már az ellenkező túlzásba is ragadta őket, amikor egyenesen „a Szentlélek tűzszlopának” nyilvánították a pápát. Nálunk a *Religio* című folyóirat tartotta és irányította a védelmi vonalat IX. Pius és a küszöbön álló zsinat mellett.

A Vatikánban közben szorgalmasan folytak a zsinat előmunkálatai, amelyeknek elvégzése után sor került a meghívók szétküldésére. Ezek elsősorban a világegyház püspökeinek szóltak, s rajtuk kívül azoknak,

akiket a Szentatya a részvételre külön feljogosított. Meghívást kaptak így az ortodox és a protestáns egyházak vezetői is, ennek azonban vajmi csekély eredménye lett. *II. Sándor* orosz cár például nemcsak a pravoszláv főpapokat tiltotta el a megjelenéstől, hanem még a lengyel püspököknek sem engedte meg a kiutazást Rómába. A protestánsok közül csupán az angol traktarianizmus egyik úttörője, *Pusey*, továbbá a francia és a német protestánsok egy-egy főembere, *Guisot* és *Baumstark* tett eleget a meghívásnak.

Feltűnést keltett és mindenképpen nagy változást jelentett, hogy szakítva az addigi hagyománnyal, IX. Pius nem hívta meg a katolikus uralkodókat, sem személy szerint, sem követeik útján. A pápa ezzel nyilván még a látszatát is el akarta kerülni annak, mintha elismerné, hogy az állam az egyház felett áll, ahogy azt a gallikanizmus és két ikertestvére, a febronianizmus és a jozefinizmus vallotta.

A vatikáni Kuria összesen 1050 meghívót küldött szét az egyháznagynak. Betegség, aggkori törődöttség és egyéb nehézségek többeket visszatartottak, mert a különböző időszakokra rögzített kimutatások szerint 764 és 775 között ingadozott a résztvevők száma. A nagy többséget Európa országai adták, pontosan 541 személyt. Azután következett Amerika 113, Ázsia 83, Afrika 14 s végül Óceánia 13 küldöttjével. Rang szerint szerepelt 49 bíboros, 14 pátriárka és prímás, 129 érsek, 507 püspök s a hátralevő 65 a szerzetes-főnökök soraiból került ki.

A Habsburg-birodalomból 48-an utaztak ki s ebből hazánkra s a vele egyesült Erdélyre, nemkülönben a társországi viszonyban levő Horvátországra 20 egyházfő esett. Névszerint a következők: *Simor* János hercegprímás, esztergomi és *Haynald* Lajos kalocsai érsek, *Vancsa* János görögkatolikus fogarasi érsek, *Ranolder* János veszprémi és *Strossmayer* György diakovári püspök, *Smiciklas* György kőrösi, *Papp-Szilágyi* József váradi és *Pankovics* István munkácsi görög katolikus püspökök, *Fogarasy* Mihály erdélyi, *Jekelfalussy* Vince székesfehérvári, *Biró* László szatmári, *Zalka* János győri, *Perger* János kassai, *Kovács* Zsigmond pécsi, *Peitler* Antal váci, *Bonnaz* Sándor csanádi, *Lipovniczky* István váradi és *Szabó* Imre szombathelyi megyéspüspökök, *Máriássy* Gábor egri segédpüspök és *Kruesz* Krizosztom pannonhalmi főapát. Rajtuk kívül még 11-en lettek volna jogosultak, de a már mondott okok egyik-másika miatt kénytelenek voltak itthon maradni.

Kimagasló főpapok

A zsinat hangadó személyiségeit véve sorba, az angol nyelvterületről mindenekelőtt *W. Ullathorne* birminghami püspököt kell megemlítenünk, aki a tévedhetetlenség kérdésében nem csatlakozott egyik táborhoz sem, hanem azon fáradozott, hogy a kettőt valamiképp megegyezésre bírja. *P. Cullen* dublini bíboros-érsek, aki mint az ír kollégium rektora hosszú éveket töltött Rómában, fenntartás nélkül a dogma kimondása mellett kardoskodott. Ezen a felfogáson volt a konvertita *H. Manning* westminsteri és *Spalding* baltimorei érsek is. Ezzel szemben *Clifford* cliftoni és *Moriarty* kerry-i püspök az ellenzékhez csatlakozott. Még teltebb hanggal tette ezt *Kenrick* St.-Louis-i érsek néhány amerikai püspöktársával. De valamennyiüket felülmúlta *Verot* savannahi püspök, akit úgy tartottak számon, mint a zsinat „enfant terrible”-jét.

A francia nyelvterületről *Donnet* bordeauxi bíboros-érsek, *Pie* poitiersi püspök, *Bonnechose* roueni bíboros-érsek, *Guibert* toursi és

Lavigerie algíri missziós-érsek és *Dechamps* mechelni bíboros-érsek harcolt a dogmáért. Az ellenzék vezéregyéniségei *Darbois* párizsi és *Mathieu* besançoni bíboros-érsekek és *Dupanloup* orleansi püspök voltak.

A német és osztrák egyházfők, néhány színtelenebb kivétellel, mind az ellenzéki csoportban sorakoztak fel. A leghevesebbek egyike *Mechlers* kölni érsek volt, akinél kevesen ismerték behatóbban a tévedhetetlenség elméletét és mégis ellenezte annak kimondását. Hozzá még a legortodoxabb főpapok egyike volt, aki például a Bismarck-féle kultúrharcban annyira nem ment bele semmiféle kompromisszumba, hogy később le kellett mondania érsekségéről; Rómába távozott s itt ugyan megkapta a bíbort, végül azonban belépett a Jézus-társaságba s mint egyszerű szerzetes fejezte be életét. Hozzá hasonlóan hadakozott *Hefele* rottenburgi és *Ketteler*, a híres mainzi püspök, aki az elsők közt sürgette a szociális kérdésben az egyház állásfoglalását.

Az osztrák és cseh területről markáns egyéniség volt *Rauscher* bécsi és *Schwarzenberg* prágai bíboros-érsek, akik szintén az ellenzékét képviselték.

Hivalkodás nélkül állapíthatjuk meg, hogy a magyar főpapok kezdetől fogva a figyelem középpontjában álltak. A már említett Ullathorne angol püspök így áradozik róluk, főképpen Simorról, Haynaldról és Strossmayerről: „Oly ékesszólóan beszélnek latinul, amihez fogható én még nem tapasztaltam.” Egyéni értéküket maga IX. Pius pápa is kiemelte: „Valahányszor egy-egy magyar szólal fel, benne a férfi és a püspök nyilatkozik meg.” Pedig Papp-Szilágyi és Jekelfalusy kivételével valamennyien a tévedhetetlenség kimondása ellen nyilatkoztak. Strossmayerről ugyan állítják az ellenkezőjét is, de felszólalásai nem ezt bizonyítják. Neve után német, eszéki születése szerint horvát volt, aki mint kultúrpolitikus is sokat tett horvát népéért, hiszen a zágrábi Tudományos Akadémia is az ő alkotása. Valláspolitikája oda irányult, hogy a keleti pravoszlávokat, főképpen az oroszokat kibékítse a római egyházzal.

A szenvedélyes Strossmayeron kívül a tüz olykor Haynaldot is elkapta, amiért nem egyszer elnöki megintésben részesítették. A diakovári püspöktől már az egyik ülésen még a szót is megvonták. Lényegesen mérsékeltebb volt Simor primás, aki jó ideig még amiatt is habozott, hogy aláírja-e a kisebbségnek azt a kívánságát, hogy a pápai tévedhetetlenséget ne tűzzék napirendre. Amint ugyanis Rómába érkezett — jegyezte fel ő maga naplójában — egyre-másra keresték fel az ellenzék főbbjei, többek közt Moriarty, Dupanloup, Rauscher, Schwarzenberg, Melchers, Hefele és mások, hogy megnyerjék állásfoglalásuk számára. A rábeszéléseket Simor jó ideig csak éppen meghallgatta, de azután arra az elhatározásra jutott maga is, hogy a fennálló viszonyok valóban nem kedveznek a tévedhetetlenség kimondásának s így némi késéssel aláírta a nevezett „posztulátumot”. Példáját a többi magyar főpap is követte, köztük Jekelfalusy is, ő azonban csakhamar elpártolt tőlük.

A katolikus hitről szóló konstitúció

A zsinat a megszabott időpontban, 1869. december 8-án össze is ült a Szent Péter-bazilika északi kereszthajójában. IX. Pius pápa megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy fel kell fokozni az istenhitet, felerősíteni a katolikus vallást, visszaszorítani az ellene irányuló eszmeáramlatokat és jobbá formálni nemcsak a világiak, hanem az egyháziak fegyelmi és

erkölcsi életét is. Bár ekkorra már nyílt titok volt, ezúttal sem szólt a tévedhetetlenség kimondásának szándékáról. Ellenben nyomban napi-rendre tűzte a *De Fide Catholica*, vagyis a katolikus hitet tárgyaló szék-mát és mindazt, ami ezzel közelebbről vagy távolabbról összefügg. Egyben jelezte a pápa, hogy a január 6-ra kitűzött második nyilvános ülésre el kell vele a zsinatnak készülnie. Ez azonban nem történt meg, mivel az atyák a benyújtott tervezetet nem is egyszer visszaküldték újabb átdolgozásra. A késedelem oka volt az is, hogy a hozzászólók legtöbbször elkalandozott a szorosán vett tárgytól. Némelyek azt hitték, hogy az ügynek tesznek szolgálatot, ha elmondják mindazt, ami szívéükön fekszik. Emellett előjöttek újabb javaslatokkal is, amivel szintén csak akadályozták az eredményesebb munkát.

Ezek a körülmények arra készítették az intézkedő főbizottságot, hogy a Szentatya előzetes hozzájárulásával módosítsák a korábban kiadott ügyrendi szabályzatot. Ennek értelmében közvetlen javaslatételre ezentúl csak a pápa jogosult, míg a zsinati atyák esetleges javaslataikat előbb írásban tartoznak benyújtani a titkársághoz felülbírálás végett. A szónokoknak negyedóra alatt be kell fejezniök mondanivalójukat. A kisebbség köréből erre hangzott el ez a csípős megjegyzés: a pápa nem annyira a püspökök tanácsát óhajtja, mint inkább egyetértésüket.

A *De Fide* szkéma előadója egyébként éppen *Simor* primás volt. Többször is élt a szólás jogával s főképpen azt emelte ki, hogy miként a trienti zsinat cselekedte, a mostaninak is bátran el kell ítélnie a racionalizmus és a liberalizmus tévesnek minősített tételeit. Voltak, akik csatlakoztak hozzá, mások az enyhébb eljárást sürgették. Sőt akadtak, miként *Vancsa* és *Strossmayer*, akik mellőzni kívánták a kárhoztatásokat. E tekintetben *Strossmayer* ment el a legmesszebbre, akinek nézeteit bizonyos pontokban *Pavo-Szilágyi* is osztotta. Kijelentette, hogy a reformáció előidézésében vétkes volt a katolikus hierarchia is. A túlzók szemében már ez is visszatetszést szült. Élesen bírálta *Strossmayer* a zsinati eljárás fennálló módszerét. Szerinte egy-egy javaslat elfogadásánál nem a számszerű többségnek kellene döntenie, hanem a morális egyetértésnek. Ha továbbra is az eddigi gyakorlat marad érvényben — mondta —, kénytelen kétségbevonni a zsinat tárgyilagosságát és igazságosságát. Erre az integristák kórusban kiáltották feléje: „Félreállni!” Ekkor kapta meg a „luciferi” jelzőt s beszédét abba is kellett hagynia.

A tárgyalás eddigi menete inkább negatívumot mutatott, éppen ezért többen azt javasolták, hogy a tévedések elítélése mellett pontosan körvonalazzák a vonatkozó kérdésekben a hamisítatlan katolikus tanítást. S itt került előtérbe a katekizmus és a Biblia, mint a hívők legbiztosabb lelki kalauza. Azt a felszólalók egyöntetűen kiemelték, hogy fent és lent egyaránt ijészítő a vallási tudatlanság s innen erednek a fonák ismeretek és egyéb bajok. Ebben — mint *Simor* mondotta — nagyon vétkes a hanyagul végzett hitoktatás. Egyetértett vele mindenki, csupán ott tértek el magyarjaink, milyen legyen a jövő katekizmusa. Egvesek a tridenti katekizmus megtartásáért álltak ki, mások viszont. *Simorral* együtt *Havnald* is, új és érthetőbb fogalmazást tartottak szükségesnek. Alapvető követelménynek nyilvánították, hogy a lelkibásztorok lelkiismeretesen hitoktassanak. Ehhez viszont elkerülhetetlenül szükséges a papság erkölcsi és szellemi megújulása. Ennek érdekében *Jekelfalusy* ajánlotta a breviárium okos reformját, a lelkigyakorlatok felkarolását, a papi közösség ápolását, a baráti, de még a rokoni kötelékek leépítését is.

A mieink kívánságaival sok tekintetben egyeztek a külföldiek hozzá-
szólásai. Ami magának a szkémának a bírálatát illeti, még az olaszok
között is akadt három, akinek nem tetszett a kidolgozása s csupán egy
fogadta helyesléssel. Az osztrák *Rauscher*, az amerikai *Connolly* és
Kernick bizonyos részeiben elnyújtottnak és inkább akademikusnak,
mint életszerűnek minősítette. Végül is a tervezet visszakerült a dog-
matikus bizottsághoz újabb átfésülésre. A három jezsuita teológus: a
dogmatikus *Franzelin* és *Schrader* s a moralista *Ballerini* érdeme volt,
hogy a következő ülések végül is elfogadták pápai megerősítésre.

A benyújtott javaslatok alapján lettek volna még további feladatok
is, mint például határozathozatal Mária mennybemeneteléről, a püspöki
hivatalról, a püspöki székek betöltéséről, a helynökökről, a katekizmus
egységesítéséről, egyház és állam viszonyáról, de ezeket későbbre halasz-
tották. A bekövetkezett itáliai belpolitikai nehézségek miatt azonban
ezek már függőben maradtak. Egyelőre tehát annak örültek a zsinati
atyák, hogy megszülethetett a *Dei Filius* néven ismert első konstitúció és
azt IX. Pius az 1870. április 24-i harmadik nyilvános ülésen megerősí-
tette és kihirdette. Összesen négy fejezetből áll. Az elsőben szól Isten-
ről, mindének teremtőjéről; a másodikban a kinyilatkoztatás lényegéről,
szükségéről, nemkülönb a Szentírásról; a harmadikban részletezi a hit
lényeges tételeit, szól a csodákról és jövendölésekről, az egyházzól, mint
a hit letéteményeséről, az attól való elszakadásról; a negyedikben rátér
a hit és az ész viszonyára s kifejti, hogy a kettő közt nem lehet el-
lentét.

Viták a püspöki joghatóság védelmében

A zsinat igazi témájának azonban egyrészt a pápa elsőségének, más-
részt a pápa tévedhetetlenségének meghatározása bizonyult. A szkéma
letárgyalását sürgette és hajtotta a többség, ellenezte a kisebbség. Előbb
az elsőséget vették elő, mert hiszen ehhez kapcsolódott már a tévedhe-
tetlenség problémája is.

Hogy az egyház feje, mint Krisztus földi helytartója, öröklí a Szent
Péternek átadott primátusságot, a Szentírásból és egyéb hitelt érdemlő
forrásból bizonyítja a szkéma és cáfolja az ellenvéleményt. A felállított
tételből következik, hogy a pápát megilleti a legfőbb joghatóság, amely
közvetlenül kiterjed minden hívőre és a hívek pástozaira, és pedig nem-
csak hitelvi, hanem fegyelmi ügyekben is, mikor is az utóbbiakban a
pápa mint legfőbb bíró jár el.

A joghatóságnak ezt a megszövegezését nem valami lelkesedéssel fo-
gadta a kisebbség. Meg is indultak erről a részről a rostálások. Talán
Gross liverpooli püspök volt a legérdekesebb, aki azzal érvelt, hogy
amennyiben a hatalom a szkéma módján tömörülne a pápa személyé-
ben, akkor az egyház abszolút monarchiává alakulna át, amelyet korlát-
lan hatalmu feje minden ellenőrzés nélkül kormányozhatna. Ebben az
esetben pedig a püspökök tekintélye alaposan alászállna a hívek szemé-
ben, hiszen nem láthatnának bennük mást, mint a pápa egyszerű végre-
hajtó közegeit. S most következett a csattanó: ha a zsinat elfogadná
a szkémát, akkor a püspökök, akik mint egyházfejedelmek jöttek a
zsinatra, utána már csak mint a központi autokrata satrapái térnének
haza.

A mieink hasonlóképpen vélekedtek, legfeljebb a fogalmazásban vol-
tak tapintatosabbak. *Simor* például felhozta, hogy a pravoszlávoknál az

unió egyik legnagyobb akadálya éppen a pápa egyházfőségének erős kihangsúlyozása s ez a görög egyesülteket is méltán nyugtalaníthatja, mert azt kérdezhetik tőlük: érdemes volt egyesülnötök a római egyházzal, amikor egyetlen úrnak a szolgaságába kerültetek? Már ezért is szerencsétlennek tartja a kérdés felvetését és dogmatikai keresztülhajszolását — jelentette ki a magyar primás. A másik két magyar vezérszónok, *Haynald* és *Strossmayer*, abból indult ki, hogy a tridenti zsinat sokkal hatásosabban fejezte ki az egyház feje és tagjai közt az egységet, mint ahogy a mostani tervezi. Kijelentették, távol áll tőlük, hogy a pápa primátusát kisebbsítsék, vagy kétségbevonják, kizárólag a püspökök apostoli utódlásának teljességét védelmezik. Szerintük a zsinat többet nyerne, ha ezen a ponton is az egyház isteni eredetére támaszkodnék és nem az emberi bölcselkedésre.

Időszerű-e a tévedhetetlenség kimondása?

A vita sodrába egyre több anyag csúszott bele s lassan átcsapott a pápai tévedhetetlenség vonalára. Különben is ez volt kezdettől fogva az a parázs, amely a hamu alatt izzott. Karácsony után lángra is lobbant. A többségek ugyanis aláírásokat gyűjtöttek, kérve, hogy tűzzék napirendre a tévedhetetlenség kérdését, s az aláírók száma január vége felé már 480-ra emelkedett. Posztulátumukat nyomban beadták a zsinati titkársághoz. Az ellenzék ugyanakkor a tévedhetetlenség megvétőzésára gyűjtötte az aláírásokat. Álláspontját azzal iparkodott elfogadtatni, hogy a tévedhetetlenség kérdése még nem érett meg zsinati megoldásra és azt nyugodtabb időkre kell halasztani. Mostanság — úgymond — csak zúr-zavart és idegességet váltana ki, nemcsak a katolikusok bizonyos rétegeiben, hanem még fokozottabban a másvallásúak, a hitközömbösök és a katolikusellenesek táborában. Számolni kell azzal is, hogy megszavazása újabb támadásokra készítetné a barátságtalan és sok helyütt ellenséges államkormányzatokat az egyház és a pápaság ellen.

Világosan kitűnt, hogy az ellenzék túlnyomó része nem a tan, hanem annak dogmaszerű kimondása ellen szállt síkra. *Manning* mindössze ötre teszi azok számát, akik magának a tannak jogosultságát sem fogadták el. Ezek közt szerepelt *Dupanloup*, továbbá a szicíliai *Riccio* cajazzo-i és az amerikai *Fitzgerald* Little-Rock-i püspök. Velük szemben az „infallibilisták” — a dogma sürgetői — azzal érveltek, hogy éppen a válságos időkre való tekintetből szükséges a pápa tévedhetetlenségét hivatalosan is kimondani. Hadd hallhassák — úgymond — az egyház hívei a legfőbb pásztor tévedhetetlen tanítását és ítéletét a hit és erkölcs dolgában. Hivatkoztak magára Krisztusra, akihez méltatlan lenne, ha egyházát és tanítását tévedhető földi helyettesére bízta volna.

Ebben a harcban IX. *Pius* pápa természetesen az „infallibilisták” oldalán volt, hiszen ezek azt akarták, amit ő maga is. Az ellenzőket azonban nem korlátozta szólásszabadságukban. Ily módon indult meg a tárgyalás. Az általános viták ellanyhultak és 1870. március 6-ig tartottak. A felszólalások egymást érték s egyik-másik egész értekezéséssé duzzadt. A részletes viták sem maradtak az előbbieik mögött s a végpontig, vagyis június 13-ig, 14 ülést 64 beszéddel töltöttek ki. Gasser brixeni püspök például négy órán át beszélt, hogy a többség javaslata határozattá válhasson. S ha a többiek, köztük a legkiemelkedőbbek: az angol *Manning*, *Cullen*, *Leahy*, a spanyol *Moreno*, a német *Räss*, a francia *Pie*, a belga *Dechamps*, nem is bírták ennyire hanggal, de arra annál készebbek voltak, hogy többször is fellépjenek az emelvénnyre.

Szükség is volt rájuk, mert a kisebbség szintén a legkiválóbb erőt állította velük szembe. *Dupanloup* ugyan kezdett ritkábban szerepelni a nyílt téren, a háttérből azonban annál szívósabban agitált, s Manning szerint nehéz volna megmondani, mennyi röpirattal és levéllel árasztotta el a sajtóirodákat s a közélet nagyságait. Az ellenzék többi tagjai sem adták fel tagadó álláspontjukat, de modorban és formában választékosabbak voltak, mint *Dupanloup*. *Hefele* történeti, *Rauscher*, *Schwarzenberg* és *Moriarty* dogmatikai, *Ketteler* gyakorlati érvekkel próbálták a sok izgalmat keltő kérdést befagyasztani. Velük együtt hadakozott *Darbois*, *Matheu*, *Ginoulhiac*, *Rivet*, *Connoly*, *Kenrick* és *Purcell*.

Az ellenző magyar főpapok érvei

A mieink közül a tévedhetetlenség kimondásának pártján csupán *Jekelfalusyt* és *Papp-Szilágyit* találjuk, a többiek egytől-egyig az ellenzékkel tartottak. Amit a franciáknál *Dupanloup*, azt jelentette a magyaroknál *Haynald*. Magas kultúrájuk, széleskörű tudásuk, eleven észjárásuk, természetük lobbanékonyága össze is hozta őket és barátok lettek. *Haynald* sem bújta véka alá meggyőződését senki és semmi kedvéért. A püspöki joghatóság teljességét ő is körömszakadtaig védte, anélkül azonban, hogy a pápai elsőséget és magát a tévedhetetlenség tanát tagadta volna. Utóbbinak csupán dogmában való meghatározását ellenezte, lényegében ugyanolyan okokból, mint a legtöbb ellenző.

Simor primás kijelentette, hogy a tárgyalt tantétel igaz voltát maga is elfogadja, kimondását azonban egyelőre időszerűtlennek tekinti. Nem akarván ismétlésekbe bocsátkozni, csupán azt hozza fel, hogy ha az ortodoxok és a protestánsok már a pápai primátusságról sem akarnak halni, mennyivel inkább visszariadnak a pápa tévedhetetlenségétől. S félő — tette hozzá *Simor* —, hogy ez kedvezőtlenül hat ki majd Magyarországon a vallásbékére is, amely nagyjából már megvalósult. Ugyanezt a vélekedését fejtette ki az erdélyi görög katolikusok nagy tekintélye, *Vancsa* érsek. Csatlakozott kettejükhez *Fogarasy* erdélyi latin püspök. Ő arra mutatott rá, hogy az államkormányzatok mindenütt, így nálunk is közömbösek, s még jó, ha ekként kezelik az egyes vallásokat és nem ellenségesen, ámbár erre sem hiányzanak a kedvezőtlen példák. Ezért nem lehet a zsinat érdeke, hogy bizonyos kérdések szükségtelen kielezésével növelje az egyház bajait.

Strossmayer is ilyen aggodalmaknak adott hangot horvát viszonylatban. Szerinte itt szintén veszélyeztetné a békés együttélést a készülődés megzavazása. A többség tagjainak — tette hozzá — tudniok kellene, hogy már most is mennyi kósza hír, sőt rágalom terjed a nép körében; azt beszélnek, hogy a zsinat, de maga a pápa is eltért a kitűzött céltől, nevezetesen az egyház és a hívek igazi javának szolgálatától. Ha ez rémlátás is, mivel tudják majd híveiket és a másvallásúakat is lecsillapítani a püspökök, ha nem vihetnek magukkal mást haza, mint csak a hitről, a primátusságról és a tévedhetetlenségről szóló döntéseket.

Még az ellenzék soraiban is bizonyos mérvű megütközést keltett *Bonnaz* csanádi püspök felszólalása, aki azt a meggyőződését adta elő, hogy a tévedhetetlenség még mindig teológiai vita tárgya; biztos alapja még a szentatyáknál sem fedezhető fel, ezért a zsinatnak kár vele foglalkozni. Ám ha mégis megteszi, úgy a döntésnél a morális egyhangúságot kellene figyelembe vennie, nem pedig a számszerű többséget.

Végezetül az ellenzék ostromát *Simor* primás azzal zárta, hogy ők nem kívánják, hogy a többségiek álljanak el véleményüktől, de azok se

kivánják ezt a kisebbségektől, mert ők is lelkiismeretük szerint cselekszenek. A lelkiismeret és szabad véleménynyilvánítás jogának ilyen fel- említése nyomán *Jekelfalusy* és *Papp-Szilágyi* püspökök úgy érezték, hogy meg kell okolniok, miért foglalnak ők állást a dogma kimondása mellett. Különösen az előbbi hangsúlyozta, hogy annak helyességét igazolja a Szentírás, szentesíti a szethagyomány, a patrisztika tanítása s az egyház mindenkori felfogása; ellenérvnek nem tudja elfogadni a jó- sult veszedelmeket, mert nem biztos, hogy azok be fognak következni, másrészt pedig az egyház mindenkor szembe mert nézni az őt fenyegető sötét felhőkkel.

Ezzel a részletes vita véget is ért s május 28-án sor került a próba- szavazásra. Kiderült, hogy a 601 jelenlevőből 451 elfogadta a javaslatot, 62 további módosítást kért, míg 88 elvetette. Ilyen hatalmas többségre az ellenzék nem számított. Megpróbálta, hogy a pápa segítségével ki- jusson a kellemetlen helyzetből. Hatan, névszerint *Simor* prímás, *Darboy*, *Ginoulhiac*, *Rivet* és *Ketteler* püspökök, valamint *Scherr* müncheni ér- sek kihallgatáson jelentek meg nála. A szemtanuk állítása szerint *Ket- teler* könnyes szemekkel kérte IX. Püst, hogy az egyház érdekében újabb szavaztatással biztosítsa a morális egyhangúságot. A pápa azon- ban megtagadta ezt azzal az indokolással, hogy az egyszer megtörtént érvényes szavazást nem nyilváníthatja érvénytelennek, s különben is ez már nem ő reá, hanem a zsinatra tartozik. Majd *Simorra* tekintve, némi parafrázissal Szent Lukács egyik versét idézte rá: „*Simor, Simor, íme a sátán kikért téged, hogy megrostáljon...*”

Memorandum és epilógus

A kisebbségiek zöme azonban nem is akart belenyugodni az ered- ménybe. Július 16-i összejövetelükön *Hefele* és *Haynald* azt javasolták, hogy a július 18-ra kitűzött negyedik nyilvános ülésen a pápa jelenléte- ben újítsák meg tiltakozásukat. Ezt azonban sokan, köztük *Duvanloup*, nem tartották célravezetőnek, mert úgylis kudarcra járna. Így abban ál- lapodtak meg, hogy memorandumot intéznek a Szentatyához és ebben megismétlik változatlan álláspontjukat a tévedhetetlenség kimondásának időszerűtlenségét illetően. A memorandumot 55-en írták alá, a mieink közül az időközben hazautazott *Vancsa*, *Papp-Szilágyi*, *Smiciklas*, *Kruesz* és *Máriássy* s az ott maradt *Jekelfalusy* kivételével a többi 14 érsek és püspök. Bejelentették ebben azt is, hogy a nyilvános ülésen már nem vesznek részt, mert a pápa iránt tartozó tisztelet nem engedi meg, hogy jelenlétében a személyét érintő kérdésben ellene szavazzanak. Hazautaz- nak, hogy papjaikat és híveiket viszontláthassák és kétségeikben viszasz- talják. Arról azonban biztosítják a Szentatyát, hogy továbbra is törhe- tetlen hűséggel fogják szolgálni, egyebekben pedig mind őt, mind az anya- szentegyházat Krisztus kegyelmébe és oltalmába ajánlik.

A nyilvános ülésen ezekután 535 zsinati atya jelent meg s közülük mindössze ketten: *Riccio* és *Fitzgerald* szavaztak a pápai primátus és tévedhetetlenség ellen. A dogma elfogadása tehát egyhangúnak tekin- tethető, annál is inkább, mert a pápai megerősítés és kihirdetés után a ne- vezetett két püspök is a trón elé járulva, így szólt: „Most már én is hiszem, Szentséges Atyám!”

Ekként született meg a *Pastor Aeternus* konstitúció, amely első három fejezetében részletezi Szent Péter egyházfőségét, annak örökle- tességét az egyes pápák személyében; a jogelsőség értelmét és tartal- mát; a negyedik fejezetben a pápai tévedhetetlenséget határozza meg.

Hátra lett volna még a függőben maradt kérdések letárgyalása. Ebből a célból még négy alkalommal tartottak összejövetelt, ezek azonban nem vezettek eredményre, részben az atyák 200-ra csökkent száma miatt, de még inkább, mivel a piemonti csapatok szeptember 20-án bevonultak Rómába. IX. Pius látva, hogy egyelőre semmi remény sem kínálkozik a zsinat folytatására, október 20-án a *Postquam Dei munere* szavakkal kezdődő brévéjével bizonytalan időre elnapolta azt.

Az epilógushoz tartozik, hogy nemcsak a dogmát elfogadó főpapok siettek azt egyházmegyéikben kihirdetni, hanem azok is megtették, akik a zsinaton ellene voltak, jöllehet egyes kormányok erősen tilalmazták azt. Nálunk például a „placetum regium”, a királyi tetszésjog alapján tiltották meg a kihirdetést. Amikor *Jekelfalusy* és az időközben rozsnyói püspöknek kinevezett *Schopper György* ennek ellenére kihirdette a konstitúciót, az előbbi királyi, az utóbbi pedig miniszterelnöki megintésben részesült. Erre már a többiek is tudtul adták híveiknek, hogy mit végzett az I. vatikáni egyetemes zsinat. Utoljára *Haynald* és *Strossmayer*.

AZ ÉBREDÉS VÍZIÓI

A fiatal Vörösmarty emlékének

*Hajnalodik. Megrázza magát, kiteríti az Álom
ingadozó szárnyát, belefúrja fejét a kinyíló
égbe, suhan, tovaszáll, enyelegve a könnyű szelekkel,
emberi fül nem hallja tűnő két szárnya csapását.
Tollát látom, amint megvillan rajta a napfény,
szép búcsúszava zeng csudamód bennem, körülöttem.*

*

*Roppant rét a világ, ezerillatu erdei tisztás:
hajnali harmat, eső, diadalmas déli verőfény,
fűszálhajtogató, puha szél, meleg éjszaka csendje,
múlt tavaszok fanyar íze, felejtett, régi teleknek
süppedező hava mind illattá, fölragyogó, szép
színné változik át: nem tudja a méh, hova szálljon.
Száll csak, száll zümmögve: a nap megvillan a szárnyán, —
zeng, ragyog, izzik a rét, körülötte a rengeteg áll őrt.*

Tótfalusy István

IMPRESSZIONISTA VÁZLAT

*Szobában láttam. Nagy haja
— halványra tilolt kenderészalak —
zizgett, mint nyári éjszaka.*

*Szeme most lelkét nem mutatta.
Valaha-festett vásznanakon
asszonyok csontszin homlok-holdja
a fájdalomban így rokon.*

*Körül férfiak. Tekintetre
is méltót látva mindenik
arcát kereste, hangját leste,
ki itt most törvényt alakít.*

*Igy vártak mind, a lenti évek
vastörvénytől sújtottjai
kemény eszű hűgát a szépnek
szabadon hallván szólani.*

*Messzi nagy ház rejtette tőlük,
elfedték újszülött nevek.
Nehéz-magát példázó sorsa
ezeknek mit üzenhetett?*

*Külső világáról valótlán
történetek, gyengéd regék
libegtek felborzolt csomókban,
mint kis udvarban tollpihék.*

*Halkul, szorong. Mit is felelné?
Az életről? — így nem lehet.
Mintha állna vizes homokban,
úgy húzzák a tekintetek.*

*Hallgat kövülten, mint a szobrok,
magasodva a némaság
torlaszain át a titokhoz,
mielőtt kimondja magát.*

Soly mos Ida